

Verschillende leerroutes ontwerpen

Differentiatie in het geschiedenisonderwijs is niet eenvoudig

In het schooljaar 2016-2017 heeft scholengemeenschap Metameer deelgenomen aan een praktijkonderzoek naar gepersonaliseerd leren in de klas. Het doel was om meer te weten te komen over hoe je als docent verschillende leerroutes van leerlingen kunt convergeren, zodat ze allemaal toewerken naar de wettelijke eindtermen. Voor geschiedenis bleek dat nog niet zo'n eenvoudige opgave.

Anneke Wieldraaijer-Welle is docent geschiedenis op scholengemeenschap Metameer in Stevensbeek.

Het kortlopende onderzoek vond plaats door middel van filmopnames van lessen, gekoppeld aan *recall interviews* en het afnemen van leerlingenuitkomsten. Op basis van die data zijn ontwerpprincipes geformuleerd die nu het uitgangspunt vormen voor het ontwerpen van lessenreeksen en het didactisch handelen bij geschiedenis.

Op maat

De havo/vwo-afdeling van Metameer zoekt naar mogelijkheden voor een meer op maat gesneden benadering van de lesprogramma's. Concreet betekent dit dat de docent niet alle leerlingen meer twee (onderbouw) of drie (bovenbouw) uren in de klas heeft, maar dat er keuzes gemaakt worden in het inzetten van contacturen in een leslokaal en werktijd in een Open Leercentrum (OLC). Het doel hiervan is om meer gelegenheid tot differentiatie te bieden en de leerlingen vakken eventueel op een hoger niveau te laten volgen.

Deze nieuwe benadering leidde tot een aantal didactische problemen. Welke invulling geef je aan de contacturen én welke invulling aan de werktijd in het OLC? Waar moet een docent rekening mee houden in het ontwerpen van de lessenreeks? Wat kunnen leerlingen zelf en waar hebben ze een docent bij nodig?

De uitkomsten van een kortlopend onderzoek geven uiteraard geen pasklare en algemeen geldende antwoorden, maar bieden wel handvatten voor het inrichten van het onderwijs in deze nieuwe vorm.

Door de beperkte contacttijd is het van belang om te overwegen wat je wel en niet in de lessen wilt behandelen. Ik heb de keuze gemaakt om elke periode een of twee centrale vragen te kiezen, gebaseerd op Domein B van het examenprogramma, in combinatie met een of twee vaardigheden uit Domein A als uitgangspunt. Bij voorbeeld: 'Welke rol speelde het Ancien Régime in het uitbreken van de Franse Revolutie en hoe zien wij deze oorzaken terug in primaire bronnen?'

Het inperken van de lesstof creëert rust en focus voor zowel de docent als de leerlingen. Het maakt diepgang mogelijk en het biedt gelegenheid voor

differentiatie. Bovendien helpt het beperken van de leerstof in combinatie met de expliciete nadruk op het oefenen met historische vaardigheden om de geschiedenis als constructie van het verleden te onderzoeken met de leerlingen. Tijdens de klassikale instructie kies ik voor een middenpositie wat betreft moeilijkheidsgraad en abstractieniveau. Daarnaast zijn er lagere orde-opdrachten beschikbaar voor leerlingen die moeite hebben met het vak en hogere orde-opdrachten voor leerlingen die het makkelijker aangaat. De hogere orde-opdrachten kennen geen 'pasklare' antwoorden voor de historische problemen waar de leerlingen mee geconfronteerd worden, maar ze moeten zelf tot een beredeneerd standpunt komen, op basis van de lesstof en het aangeboden materiaal.

Probleemanalyse

De Britse historicus en vakdidacticus Peter Lee (2005) beschrijft een aantal leerproblemen die leerlingen ondervinden bij het vak geschiedenis. Deze moeilijkheden kunnen bijvoorbeeld te maken hebben met het gebruik van woorden als 'feodalisme' en 'burgerschap' en het gebruik ervan in de historische context. Ook hebben leerlingen vaak moeite met standplaatsgebondenheid en met multicausaliteit en het niet-lineaire karakter van historische gebeurtenissen. Lee's probleemanalyse heeft mij erg geholpen bij het maken van didactische keuzes en het inrichten van lessenreeksen.

In de tweede klas ben ik hiermee aan de slag gegaan voor de Opstand. Daarbij is vooral gekeken naar de standpunten van de Habsburgers in hun streven naar eenheid tegenover de particuliere wensen van de steden en gewesten in de Nederlanden (standplaatsgebondenheid) en hoe de verschillende belangen en economische, politieke en culturele ontwikkelingen (multicausaliteit) aan het begin van de zestiende eeuw uiteindelijk hebben geleid tot de Opstand. Dit klinkt als een aardige kluit voor tweedejaarsleerlingen, maar omdat we de tijd hebben genomen voor het onderzoeken van de verschillende achtergronden en standpunten, wisten ze grote stappen te maken.

FOTO: HUTING.NET

De leerlingen waren over het algemeen beter in staat om de standplaatsgebondenheid van de auteur van een bron te benoemen en ook om substantieve begrippen en multicausale verbanden te gebruiken in het ondersteunen van hun eigen redenties.

Voor de leerlingen die moeite hebben met het vak heb ik werkbladen gebruikt die hen helpen de informatie uit het tekstboek te halen die ze nodig hebben om deel te nemen aan het klassengesprek en het behalen van de doelen van deze periode. De werkbladen eindigen met een aantal bronvragen en redeneeropdrachten, die de leerling kunnen helpen om de net verworven basiskennis toe te passen in een hogere orde-opdracht.

Periodeplanner

Om tot een planning voor een periode te komen, maak ik gebruik van het ontwerpprincipe van *backwards designing* (Wiggins & McTighe, 2005); ik noteer eerst het einddoel voor de hele periode en formuleer op basis hiervan de subdoelen per week of per twee weken. Deze doelen expliciteer ik voortdurend voor de leerlingen, zodat ze weten wat ze moeten kennen en kunnen. De periodeplanner, met daarin beschreven *wat* we gaan doen, *hoe* we dat gaan doen en *waarom* we dat gaan doen, is beschikbaar in de digitale leeromgeving.

Het materiaal voor de verschillende leerroutes is in het Open Leercentrum en het klaslokaal fysiek beschikbaar voor de leerlingen, maar ook digitaal in de digitale leeromgeving. Voor leerlingen is het duidelijk waar ze materiaal kunnen vinden en op welk niveau dit materiaal is: funderend of

uitdagend. Meestal zet ik eerst de sterkere leerlingen aan het werk; vervolgens ga ik aan de slag met de zwakkere leerlingen om hen op het juiste spoor te zetten. Daarna keer ik weer terug naar de sterkere leerlingen om met hen de opdrachten te bespreken en in een onderwijs-leergesprek het hogere orde-denken verder uit te werken. Deze werkwijze is mogelijk omdat ik de beschikking heb over twee werkruimten (een klaslokaal en een OLC), maar ook over een onderwijsassistent die toezicht kan houden op de groep waar ik niet fysiek bij aanwezig ben.

Op Metameer is het persoonlijk leren ingebed in een versterkt mentoraat. Een keuze voor een bepaalde leerroute is niet een zaak van enkel de vakdocent met de leerling, maar wordt besproken in de driehoek school (de mentor, vakdocent), ouders en leerling. Door deze drie perspectieven op elkaar af te stemmen worden per leerling en per vak keuzes gemaakt over hoe de leerling kan groeien in kennis, vaardigheden en eigenaarschap van zijn of haar leren.

Denken in doelen

Differentiatie is en blijft een uitdaging. Het helpt om te denken in doelen, waardoor de leerstof functioneel ingezet kan worden. Het voortdurend expliciteren van die leerdoelen geeft leerlingen zicht op wat ze moeten kunnen en kennen. Het identificeren van leermoeilijkheden voor leerlingen bij het behalen van die doelen helpt om accenten te zetten. Voor de planning van de periode is het goed om aan het einde te beginnen en dan te bepalen wat de leerling zelf kan en waar de leerling de docent voor nodig heeft. Dat samen geeft ruimte en focus voor de inzet van lestijd, gebruik van leermiddelen en handvatten voor opdrachten, en momenten en vormen van begeleiding door de docent. ■

Dit onderzoek is (mede) gefinancierd door het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek. Met dank aan Harry Havekes en Lieke Jager van de Radboud Docenten Academie voor de begeleiding van het onderzoek en de feedback bij het schrijven van dit artikel.

Verder lezen

H. Havekes, J. de Vries, A. Aardema, & B.D. van Rooijen, *Geschiedenis Doordacht. Actief Historisch Denken (3 delen)*, Boxmeer: Stichting Geschiedenis, Staatsinrichting en Educatie.

P. Lee, "Putting Principles into Practice: Understanding History", in: S. Donovan & J. Bransford (red.), *How Students Learn: History, Mathematics, and Science in the Classroom*. Committee on How People Learn, A Targeted Report for Teachers, Division of Behavioral and Social Sciences and Education. Washington, DC: The National Academies Press, 2005, pp. 31-77.

G. Wiggins & J. McTighe, *Understanding by Design*, Association for Supervision and Curriculum Development (Alexandria 2005).